

№18(37)

середа, 8 жовтня 2003 року

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна довірки

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний - то Циганське Слово...

Лекса Мануш

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

НАРОД РОМА, ЯК І КОЖЕН ІНШИЙ, МАЄ ПРАВО НА ЗЕМНЕ ЩАСТЯ РОМАНО НАРОДО, САР ВІ КАВЕР, СІ ЛЕС ЧАЧИПЕ ПРЕ ЛУМАКІ БАХТ

ТЕМА НОМЕРА

*А ви прожитте мої
дєв'яносто літ!
Ай турме ітрайсарен ке мібрє
сїнягардєш берєш!*

Якщо якась жінка поруч, в шапці чи біля нього, крутитися біля гостей, - то їй добре! Можна перекинутися словом з нею і - досить! Але, щоб поступитися місцем жінці, або ще, не дай Боже, поцілувати - це означало не поважати себе...

Так було. Я пам'ятаю, бо гай-гай як довго живу на цьому світі. Розказую про минуле - онуки (а їх у мене понад сорок) не дуже й вірять. Мовляв, такого не могло бути.

Що наш народ з Індії, там де в повноводну річку Ганг впадає притока Ци в Гіндустані, - то про це слухали б годинами.

Останніми роками вже не працюю (начальство забороило, бо мені дуже вже багато літ!), то маю час на бесіди з тими, хто залишиться, коли я піду в інший світ.

Якось уже, коли в кімнати було холодно й під двома ковдрами, мовив невістці: "Женько, задзвони на працю до мого наймолодшого сина й твого чоловіка і скажи, що буду з усіма своїми дітьми та їхніми дітьми прощатися... Час мій уже заходить. А ще бери перо й запиши, що скажу тобі... Народ рома, як і кожен інший, має право на земне щастя..."

Витягли мене тоді діти з хвороби, ліки діставали, склали грівно до гривні.

Жаль мені, що в могому домі не чути звуків скрипки (а батько мій був добрим музикантом), пісні. Все частіше розмови про безробіття, про те, що не всі діти знають і навчаються ромської мови, що нехоче беруть рома до праці...

Та все ж усім бажаю: "Живіть красиво і щасливо, шануйтеся і пам'ятайте: людське життя, як те колесо, крутиться і крутиться день і ніч, ніч і день".

Федір Горняк,
житель М.Ужгорода,
народжений 5 жовтня 1913 року

(Продовження читайте на стор. 7)

СПАДЩИНА ЩЕ З ЧАСІВ МИКИТИ ХРУЩОВА... СО АЧГІЛЯС ІНКЕ ПАЛА ВРАМА МИКИТИ ХРУЩОВА...

...Того Микити, який замість аргументів не знайшов нічого іншого, як стукати туплею, аби доказати свою правоту... імперіалістам...

І хоча сьогодні надворі вже 2003-й, себто ми на 13-му році незалежності України, а все ж справа цього великого післясталінського діяча (у ставленні до ромів!) живе й процвітає.

Колись Микита Сергійович та його вірні васали (1956 рік) кліп ока поставили привичти всіх ромів до ослого способу життя, громадсько-корисної праці, записали їх у колгоспи... Було дано й усну вказівку: всіляко критикувати в засобах масової інформації тих, хто ухиляється від "нового способу життя..."

Наказали довго жити колективні господарства, як і просторікування Хрущова, що за двадцять років ми доженемо й переженемо Америку й житимемо при комунізмі. Та й сам ЕСЕРЕСЕР розпався... Але...

Становище ромів (циган в Україні) не змінилося, хоч відбувся янаєвський путч, т.з. "гекачепа", й народ рома, разом з іншими, став жити в незалежній державі. Сьогоднішня наше тому свідченням.

Посудіть самі. За переписом 1989 року в Україні проживали 47 917 ромів. Реальна ж кількість цього населення з урахуванням особливостей їхнього життя та факту, що частина з них під час перепису вказувала іншу національність, значно більша офіційних даних (за різними найпростішими оцінками до 300-400 тисяч).

Відомо, найбільше ромів живе в Закарпатті (за даними перепису - 12 131 чол., облдержадміністрації - 25 тис. чол.), а також у Донецькій, Дніпропетровській, Одеській, Луганській, Запорізькій та Харківській областях.

Новий перепис ніскільки не обнадіяв. Більше того - розчарував.

Ромів, у яких не поменшала народжуваність (як у титульної української нації, коли майже до нуля зведено продовження роду), стало чисельно менше... Чому?

Тому є кілька причин. Найперша з них, на нашу думку, паспортно-візовий режим у державі. Роми, скажімо, в селищі Довге на Закарпатті, під тиском місцевої влади... записалися українцями. І хоч живуть у таборі, сезонно виїжджають і на працю в інші області, і просто просити (це ті, котрі не в змозі заробити) - їм цей документ вкрай потрібний. Та отримати

його можуть хіба що не бідні... Для інших - то недосяжна мрія...

Є ж місцева влада: голова, секретар, депутати... Однак... Іх не болить ситуація в таборі й начальства в районі не бояться. Голови райради пана Степана Бобика та райдержадміністрації - пана Івана Кліма...

Відсутність паспортів і прописки знеможлиблює отримання державних субсидій, пенсій та інших виплат цій категорії населення.

Ще одне вкрай важливе питання. Це побутові умови ромів.

Повернемося до нашого заголовка. Пріснопам'ятний Микита Хрущов, дізнавшись, що роми живуть у шатрах, які прикріплені на возах, наказав: звести багатопверхівки й надавати їм там квартири...

Будемо говорити про те, що знаємо.

Неподалік від Ужгорода (за 20-30 км) в сГЕВЦі, далеко за селом, були побудовані два двоповерхові будинки (довгий час приховувалася дійсна причина такої щедрості) - останнього навіданія від кількох старожилів-мешканців дізналися: влада мусила зводити ці будови, бо там, де жили роми, проходила міжнародна лінія "Мир" чи з іншою назвою. Треба було відселити жителів...

За понад двадцять літ - жодного ремонту. У квартирах (колись дво- або однокімнатних) - втричі більше осіб.

Високій рівень захворюваності - астма, туберкульоз, дитяча смертність...

Масове безробіття...

"Комунізм" Хрущова, як і будинки для того, аби не кочували роми, - на практиці виявився не чим іншим, як **ОБМАНОМ**.

...

Вже вказували новий перепис - майже нічого не додав (чи відняв від реальної кількості ромів з урахуванням особливостей їхнього життя): частина ромів із таборів виїжджає в інші села області чи сусідніх, за їх межі, а згодом (через три-чотири роки) повертається. У містах, селах компактного проживання ці люди вважаються вибулими... Державним Комітетом України у

справах національностей та міграції розроблено пропозиції щодо поліпшення рівня життя циганської (ромської) меншини. Можемо говорити про загальнодержавну програму "Роми України" (а, виходячи з неї, декларуються щонайрізноманітніші заходи щодо поліпшення побутових умов ромського населення; залучення працездатного населення до суспільно-корисної праці, в т.ч. відродження традиційних ремесел, заснування малих підприємств і т.ін.).

На жаль, тільки декларуються.

Раз уже ми торкнулися проблем становища ромів не лише в Закарпатті, а й інших регіонах України, то необхідно наголосити: скажімо, на Житомирщині безробіття серед цього населення чимале, а годувальниками родини нерідко є ті роми, котрі розвивають традиційний ромський промисел - конярство. А ще - не дає родинам зайти до жебрацтва - торгівля на базарі або малий бізнес.

На Житомирщині старші роми очікують допомоги від національного фонду "Взаємопорозуміння та примирення" для одержання компенсації як такі, що постраждали від переслідувань фашистів у роки Другої світової війни. Але більшість із них не мають необхідних документів.

...

У часи Микити Хрущова синів і доньок ромів намагалися "орадянчити". Що це на практиці означало? А уряд СРСР забороновяв кочівлю (непідкорені повинні були відбудувати виправно-трудова роботи).

А чині уряд України закони про оспілість відкидає, хоча мільйонери затримують кочуючих ромів за бродяжництво, а інюди навіть знищують табори. Як це мало місце під Києвом.

Соціальна дискримінація - це результат незнання ромами власних прав; завдяки діям нечесних на руку людей немало ромів без житла, документів, що засвідчують особу. Важко влаштуватися, або неможливо, на працю.

Вирішення проблем, пов'язаних із збереганням ромського народу, його культури, мови, самоідентичності, на наш погляд, потребує виконання державної програми "Роми України" на місцях, контролю за обласними, районними програмами, які дуже часто діють лише на папері.

Юлія Зейкан

РОМ-ПРЕС

Ромський монарх - не вигадка

Після смерті ромського короля Іона світ застав одразу трьох монархів. Першим зголосився кузен Іона - Юліан Радулеску, який оголосив себе імператором.

Син Іона - Флоріану Чоабе - спільно коронувався. Та імператор Юліан й не думав здаватися. Днями за його підтримку у православному монастирі в Карпатах був коронований ще один король - Ілія Станеску (його бачите на світлинці). Кажуть, із його допомогою імператор "відсуне" з своєї дороги Флоріана. Та Ілія й сам може вступити в боротьбу - збирається зустрітись із іншими монархами Європи і "вициганити" від них на вищому рівні свою легітимність.

На світлинці: Ілія Станеску

Міліція чи поліція?

Новопризначений міністр внутрішніх справ України виявився людиною непередбачуваною. Окрім того, що "звелів", аби силові органи опанували українською мовою, Микола Білоконь виступає за перейменування української міліції в поліцію. Чому? За словами міністра, слово міліція означає "збройний народ", а слово - поліція - орган, що захищає громадян. Генерал збирається звернутися у Верховну Раду з приводу своєї ідеї.

Міграційна служба повинна бути цивільною

Статистика свідчить: нас з кожним місцем стає менше в Україні (нині 48 мільйонів). Однак у країну щороку приїжджає кілька десятків тисяч громадян із інших держав. Ще недавній губернатор Закарпаття, а сьогодні голова державного комітету України у справах національностей та міграції Геннадій Москаль, вважає, що процес міграції - вичний. А проблема демографічної кризи - одна з найбільшніх. Аналізуючи внутрішню ситуацію держави, доходять висновку: неможливо відтворити населення виключно за рахунок місцевого.

За народжуваністю за 12 років незалежності Україна посідає дуже незначне місце в світі. Геннадій Москаль вважає, що коли держава зміцніє, то й населення зростатиме. А це він переконаний: міграційна служба повинна бути цивільною. Має з'явитися цивільний орган, який займатиметься питаннями міграції.

Закарпаття - край золота

У Діловому - центрі Європи - відома австралійська фірма почала розробку Сауляцького золотородовища. За прогнозами, воно лежить зовсім неглибоко.

А в Мужиєві, де знаходиться золотозбагачувальна фабрика, з початку року виплавлено з видобутої руди місцевого родовища 36 кілограмів чистого золота. Все воно вважається "банківським", тобто найвищої проби - 999,9. До речі, собівартість грама чистого золота становить 58 гривень при закупівельній ціні Нацбанку - 62-63 гривні за грам.

Прикро, одне: ми змушені залучати фірми з чужих країн, аби вони нам допомогли добувати золото. Та й, маючи його, залишаємося бідними.

Майбутніми будівельниками з числа ромів зацікавилися й американці

Вихованці спеціалізованих шкіл-інтернатів мають змогу продовжувати навчання за спрощеною програмою в Ужгородському ПТУ №5. Немало з них - випускники Часівської спеціалізованої школи з обмеженими фізичними можливостями.

Допомогу майбутнім будівельникам подали американці, згідно з американським проектом "Візьми за руку одну українську дитину", який розроблено, додержуючись угоди між містами-побратимами Корваліс (штат Орегон, США) та Ужгородом.

Крім американців (проектом керує Зета Баторі-Тарці), плече допомоги підставили учням благодійний фонд "Доркас", ромські організації "Бахтало дром", "Романо чіб". Подружжя зі США Дейл і Дженіс Марколи на власні кошти зробили капітальний ремонт гуртожитку, де мешкають 19 учнів.

РОБОЧИЙ ВІЗИТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В ЗАКАРПАТТЯ

Президент України Леонід Кучма 3 жовтня 2003 року відвідав Закарпатську область з одноденним робочим візитом.

Леонід Кучма побував на авто-складальному заводі закритого акціонерного товариства "Еврокар", який знаходиться у с.Соломоново Ужгородського району. Сучасний завод європейського рівня побудований згідно зі стандартами концерну "Фольксваген Груп". Реалізація цього проекту спрямована як на розвиток українського автомобілебудування, так і на стимулювання суміжних галузей промисловості. Тут організовано велико-вузлове складання 15-тисяч на рік. На другому етапі

"Еврокар" планує вийти на масштабніший рівень виробництва і перейти до конвеєрного виробництва автомобілів. Потужність другої черги складемо 45 тисяч автомобілів на рік. Обсяг інвестицій досягне 200 млн. доларів США чистельністю працюючих - 6,5 тисячі чоловік.

На честь початку будівництва II черги автобудування заводу "Еврокар" відбулася урочиста церемонія закладання каменя у фундамент другої черги заводу.

У церемонії взяла участь Президент України Леонід Кучма, Детлеф Вітгір - член правління концер-

ну VW AG з Німеччини і губернатора облдержадміністрації Іван Різак. Л.Кучма виробував різні модифікації "Фольксвагена" і дав їм високу оцінку.

У ході візиту на Закарпаття Леонід Кучма зустрівся з Президе-

ном Македонії Борисом Трайковським. Головна тема зустрічі обох президентів - реалізація проекту V транспортного коридору та інвестиційної участі в ньому Македонії.

Президенти обох держав оглянули ділянку автодороги Київ-Чоп, що реконструюється.

Побував Президент України і в селищі Батьово Берегівського району, де відбулося урочисте відкриття перевантажувального комплексу підприємства "Термінал Карпати". Це українсько-австрійське підприємство з іноземними інвестиціями, що надає послуги з міжнародних та

ПОДІЯ ТИЖНЯ

ЧИ ДОПОМОЖЕ БЮДЖЕТ-2004 СКОРОТИТИ БІДНІСТЬ У ДЕРЖАВІ?

ЧИ АВЛА СКURTO O БЮДЖЕТО-2004 ЧОРРОРІПЕ АНДЕ ДЕРЖАВА?

Минулої середи (1 жовтня) відбулися парламентські слухання у Верховній Раді України на вкрай злободенну тему: "Державний бюджет України на 2004 рік". З доповіддю виступив перший віце-прем'єр, міністр фінансів України Микола Азаров.

Наді на процвітанні, які зв'язувалися з виборенням Україною незалежності, для багатьох наших співгромадян, на жаль, не виправдалися. Бідність населення - корінь більшості соціальних бід - залишається головною проблемою України на 13-му році незалежності. Чому ж це сталося в країні з колосальним інтелектуальним потенціалом і багатими чорноземами, які, образно кажучи, й Китай здатні прогродувати, з корисними копалинами - нафтою, золотом, вугіллям?

Одразу скажемо: виголосив доповідь Микола Янович Азаров члї не в напівпорожній залї. Та й після її критики майже усїма виступаючими, за словами представника від фракції БЮТ, сам десь зник. Бо ж немало говорилось про дохідну частину, а видавалося замовчувався. Що мається на увазі? Мільйони грошей розтринькуються. Чому, скажемо, в Польщі бюджет у шість разів сьгодні вищий, ніж в Україні, а життєвий рівень народу теж набагато вищий? Коли був при владі Валенса з "Солідарністю", то все розкрадалося і в тїньовій економіці було 60% внутрішнього валового продукту (приблизно, як у нас). Віра вже у людей нульова до керівництва держави України. Народ відверто і цинїчно грабується. "Відпливають" щорічно 3 мільярди доларів за кордон, а ми ходимо по світу й жебракуємо з протягнутою рукою...

Немало слухних думок прозвучало у виступї свїдоповідча - голови бюджетного комітету Верховної Ради Петра Порошенка, а також заступника голови комітету Верховної Ради з питань фінансів і банківської діяльності Сергія Терехоїна. Хочеться думати, що під час доопрацювання цього проекту вони будуть враховані. Прикро було чути з уст Сергія Терехоїна, що цей проект бюджету на 2004 рік найгірший з тих, які приймалися з 1995 року. Мається на увазі його поверховість, низький рівень економічних та юридичних знань тих, хто готував його.

Доводилося чути з високої парламентської трибуни й таке: "Це антизакононий проект бюдже-

ту, він порушує бюджетний кодекс... Пропонується забрати всі фїскальні норми й доробити..."

Більшість народних депутатів, які взяли участь у обговоренні, сходилися на тому, що збільшення доходів це детінезація. Доки ж будуть "закопаними" в землю мільярди державних коштів, а пільги надаватимуться керівникам великих корпорацій? Очевидно, з цього хтось із високих чинів має зиск.

І смїх, і грїх - Кабінет Міністрів пропонує скасувати пільги на ритуальні послуги чи дитяче молоко. Як пожартував один із народів, скоро й на обрїзання буде ПДВ... А мїж тим зменшується ча-

стка видатків на соціальний захист пенсіонерів (було 9,7, а зараз 7,8), на освіту, охорону здоров'я. До речі, Україна займає 103 місце по доходах бюджету.

Представник від "Нашої України" (Українська народна партія) Валерій Асадчев сказав, що він не почує нікого, хто б сказав добре слово про бюджет-2004. Він абсурдно незбалансований. Чому тиск на малий і середній бізнес зрїс на 4,5 разу?

Чому уряд дозволяє великим корпораціям не сплачувати податків, а до тих, хто дійсно трудиться, приїбають з перевірки м податківці в масках і камуфляжах... Невже така політика? Адже й на нараді з головами обласних рад, мерами мїст, яка передувала цим першим парламентським слуханням, вказувалося, що місцеві бюджети мають "паперові гроші"... Необґрунтовані доходи - скажемо, прибиральницї доводиться платити 260 гривень, а директору - 280. Як бачимо, різниця між цими працівниками - 20 гривень...

Лідер комуністів Петро Симо-

ненко (цї слухання ініціювала їх фракція) був категоричний: це бюджет президентських виборів. Промисловість парализована, 80% населення - суцїльна бідність. В тїні - 60% внутрішнього валового продукту. Штучно знижуються цїни на звїзанї товари легкої промисловості. Процвітає злочинна митна система. Митниця повинна давати в казну вдїчі більше. Тїльки скорочення необґрунтованих пільг дасть ще 6 мільн гривень.

Гігантським фарсом назвав Симоненко приватизацію. Звернїть, дорочи читачу, увагу на такі слова: "У нас є ще один державний бюджет, який треба повернути народу України, а не розтягувати по кишнях".

Олександр Мороз (лідер соціалїстів) значну увагу приділив необхідності збільшення дохідної частини бюджету, наголосуючи на тривожній тенденції - приховування доходів. Аналізуючи витратну частину бюджету, народний депутат говорив про кричущї речї - розтринькуються дійсно кошти на обслуговування Адміністрації Президента, та й на резиденцію Кучми пішло близько 90 мільн. А ми, наголосив Олександр Олександрович, ведемо мову, що нема за що закупити зерна.

Лідер соціалїстів категоричний: аналізуючи витратну частину бюджету розумїм: це рік виборів президента. Над проектом, аби його прийняли, ще треба працювати й працювати.

Не залишив нікого байдужим виступ представника від депутатської фракції "Реїони України" Володимир Майстришина. Він окреслює позицію фракції стосовно проекту. Цї недосконалїсть законів щодо митної служби України; удосконалення законів щодо малого підприємництва, системи оподаткування; удосконалення роботи управління державним боргом; наведення порядку з надлишком озброєння, яке може перетворитися в неоптрїб (треба продавати зброю тепер, а не через 30 років); уряд повинен показати конкретні об'єкти, які споруджуються

Народний депутат Майстришин вважає недопустимим такий запис: ремонт і утримання дорїг - 2 мільярди. Що приховується за цими цифрами? Народ має знати...

...Чи будемо і з ким бюджетом у наступному році? Від цього залежить життєдіяльність України у рік президентських виборів.

Оглядяч "Романї Яр"

внутрішніх перевезень вантажів, експлуатації, зберїгання, перевантаження, створення сучасної інфраструктури на пунктах перетину кордону та іншої підприємницької діяльності.

Глава держави також урочисто відкрив завод товариства з обмеженою відповідальністю "Ядзак Україна" у с.Минаї Ужгородського району, для виробництва електромобільної продукції для автомобільної промисловості. Починаючи з 2006 року, платежі до бюджету усіх рівнів становитимуть близько 4,5 мільн. доларів США на рік.

Президент України спілкувався з робітниками підприємства, відповїдав на усі поставлені питання і побажав усім закарпатцям успіхів у подальшїй діяльності.

Валентина Ткаченко

НАІЖДЖЕНОЮ ДОРОГОЮ - ЛЕГШЕ КОЛЕСА КРУТЯТЬСЯ ЛАЧЕ ДРОМЕСА - ЛОВКЕС Е РОТИ БОЛДЕН ПЕН

ТАБІР

- Рнка Тур'я, гориста місцевість - все це свого часу привабляло кочанників, які примандрували сюди. Серед них були й мої предки, - розповідала Марія Михайлівна Фонтос - Наш край такий чудовий, що уже в післявоєнні роки привабив і режисерів, які знімали тут кіно...

Для мене було несподіванкою, коли присутні при цій розмові (а журналісти "Романи Яг" взялися добровільно допомогти заповнювати заяви, анкети на компенсацію жертвам Голокосту) підказали: "Та ж у кінофільмі "Трембіта" знімалася наша Марія..."

Згадували той час. Як і ще інший, коли повнілися піснями, музикою берег Тур'ї, подзвонюючи намістами, у національному одязі походили ромські красуні. А між ними Береза (мати). І у судане село Тур'ї Ремети було "заїдено" у кінофільм "Табір іде в небо", який знімав молодий Лотяню...

Тих, котрі постраждали від нацистських переслідувань у роки Голокосту, був добрий десяток. Їм та їх спадкоємцям швейцарський банк обіцяв допомогу.

І дійсно, під ігджачою до табору, були вражені красою доволішності. Оснь розфарбувала все навколо. Починався табір із церкви та ошатної домівки біля неї. Вже перше запитання до молодого рома, як виявилось, сина бірова: "Як маєтсья Марія Фонтос?" здивувало: і вона померла, бо хворіла на астму, й інша Фонтоска. Тих ромів, котрі постраждали від нацистських переслідувань у роки Голокосту і ще два роки тому писали заяви та заповнювали анкети, був добрий десяток. Їм та їх спадкоємцям швейцарський банк обіцяв допомогу. Доцекалися не всі.

Юрій Фонтос прекрасно знав ромок, які після зйомок у кінофільмах отримали прізвисько - артистки. Ще й родичалися. Невдовзі Юрій приніс список тих ромів, котрим щомісяця голова Перечинського районного культурно-просвітнього товариства "Романи Яг" Ігнац Тирпак завозить продукти (і так буде упродовж року). Це: Фонтос Юлія, Дьордь Єлизавета, Олах Мікола, Олах Юлія, Фонтос Олена, Шандор Михайло, Фонтос Михайло.

- із табору семеро забезпечуються продуктами. Це добра підмога літнім і, в основному, хворим людям. Іншаке й не знати, якби вони вижили в цей скрутний час. Є й молоді руки, а нема до чого прикласти їх... У людей напитуємо роботу...

Одна із ромок запрошує до хати. Це Марина Йосипівна Фонтос, 1974 року народження, мати п'яťох дітей - десятирчного Артема, восьмилітнього Пети, п'ятилітнього Івана.

- Аманді - три з половиною рочки. Назарку - один рік і три місяці. Тепер на всіх отримую 356 гривень - це соціальна допомога. Надходять ці кошти ще два місяці. А далі що буде, не знаю. Чоловік Іван лише через два роки стане на біржу праці...

В історії ромів табору, що в мальовничій околиці села Тур'я Пасіка на Закарпатті, окрім драматичних сторінок, зв'язаних із їх гонінням, переслідуванням в роки Голокосту, коли їх місце проживання волею німців та мадярських окупантів було перетворене в гетто, є й інші. Зокрема, вони зв'язані з опором, який під час окупації гортистською Угорщиною жителям села в 1944 році, а в їх числі й деякі роми, робили несподівано - надавали допомогу партизанському з'єднанню Героя Радянського Союзу О.В.Тканка.

Є закони, але вони ніби не для ромів писані, коли йдеться про соціальне забезпечення.

На світлині: роми табору

Володимир Сивак, диякон:

"Церква облагороджує, збагачує духовно"

Наш табір починається із найкрасивішої будови - церкви, зведеної вісім літ тому. До півсотні людей є її вірниками. Тричі на тиждень - у вівторок, четвер, неділю - приїжджає на моління пастор Василь Каналош, який проживає у селі Поршково нашого району. Церква євангелістів - п'ятдесятників.

Намагаються не пропустити жодної служби Михайло Сивак та його дружина Марія, донька Оля та син Михайло, Ганна Фонтос та багато інших. При церкві діє недільна школа, у якій навчається тридцять дітей. Христиня Тирпак займається з ними. Їй 23 роки. У неї своїх троє дітей.

Читати, писати навчачуть у недільній школі. Викладається релігія, тобто слово Боже. Але цього мало.

- То треба бачити натхненні обличчя хлопчиків та дівчаток, котрі моляться, співають релігійні пісні. Нікого з них не треба змушувати братися й за першопочатки освіти...

А вже у свята церква повна жителами табору. Наші вірники ніколи не роблять нікому зла, молять підноситься духом.

Дмитро Фонтос, біров:
"Покладатися треба на себе"

За жовтнем прийде листопад. З ним і холоди. Якщо тепер наш табірники йдуть збирати врожай до односельчан, пораються на їх городах і мають сякий-такий зарбок, то зимою і аж до весни - цього не буде. Цьогорч у доволішніх лісах можна знайти й грибов, і малину та ожину - одне слово, зробити деякі запаси дарів природи. Земельні ділянки у ромів біля хат настільки мізерні, що не забезпечать картоплею. Треба прикупити зерна, та й другого хліба (йдеться про картоплю).

Благо, поруч за потоком можна назбирати хмизу й на собі принести. Ото й даються до лісу старші, молодь та й діти.

Так у нас уже здавна повелось: без роботи ніхто не сидить. Раніше в колгоспі її мали, була тверда зарплата. Тепер майже всі у таборі безробітні. Виїжджати на сезонні роботи у східні області, як це було раніше, нема смислу. Навіть дорога не оплачується.

На світлині: голова сільради М.М. Галаговець

У таборі десь 30 коней. Ото вони й годують їх годувальників - підвезеш дрова, зореш, у райцентр доставиш товар - маеш кілька гривень...

Сказав би так: коні допомагають рому зводити кінці з кінцями. Тому до них ставлення особливе.

Я пам'ятаю часи, коли ще місцевої колгосп імені Шевченка був на піднесенні. Тепер уже годі й говорити про розведення худоби - мали розвинуте тваринництво, славилися вирощуванням картоплі. Дія у нас і цех з виготовлення мозаїчної плитки.

Ще господарство колгоспне якось дише, але романам нема надії отримати бодай якусь оплачувану працю. Треба покладатися на себе, свою, як - то кажуть, голову та руки.

Ромський табір у Тур'ї Пасіці не такий і великий - 80 хат, а це до 400 чоловік. Є ще певне число жителів, які за межами краю, - працюють там по 3-4 роки. Потім повертаються. Інші виїжджають... Влада не має з нашими ромами клопоту.

Живемо мирно. От тільки б економічні негаразди в державі скінчилися й влада думала над тим, аби здорові люди мали працю.

СІЛЬРАДА

Окрім Тур'я Пасіки, на території сільради ще два села - Рахощі і Забувач. 2 850 жителів. 356 чоловік ромського населення.

Що подивувало вже при спілкуванні з напрочуд цікавою, енергійною Мартою Михайлівною Галаговець? Голова, а донедавна працювала заступником директора Центру зайнятості, відкрито говорила про проблеми табору. Сьогодні найперші з них - школа, приготування запасів на зиму. Те, що матеріальну підтримку отримують найнезахищеніші роми від МОМ (Міжнародної Організації з Міграції) дуже добре, проте є смі, яким вкрай потрібна підтримка.

Ми обійшли увесь табір із дільничним Ярославом Івановичем Гусаром. Поспілкувалися з сім'ями, де школопопівні учні. Дійшла висновку: треба міняти підхід до навчання.

У школі при церкві є можливість організувати клас-комплект. Нехай би учитель-фахівець навчав малих ромів азів освіти - читати й писати. Бо хлопчик чи дівчинка ходять у четвертий клас, а не володіють письмом, не знають букв... Обдаровані діти теж можуть вчитися співати, танцювати. Є дуже талановита ромка, яка може з ними працювати.

Основні причини невідвідування школи такі:

1. Нема в що одягнути дітей.
2. Треба вирі-

А що думає з приводу порушених головою сільради питань директор місцевої школи?

Микола Михайлович Мицька:

"Чекають від держави, що буде взуття..."

- 28-ро ромських дітей 1 вересня сіли за шкільні парти. Одначе зараз на заняттях ви зустрієте хіба що третину чи й менше учнів. Книжки забезпечили. Роми - мої сусіди. Знаю прекрасно, що підручники знаходяться в хаті, де дрова, вариться їжа й так інше. Ясна річ, вони посяють. Але все ж не забирасмо їх.

Нема підприємців, котрі взяли б на себе харчування дітей. Бодай би ромські діти мали булочку та чай... Харчуються в нас 5-6 школярів. Згідно з розпорядком... Маємо свою ідально. Вже другий рік... Але ж в першу чергу обслуговують круглі сироти...

Школа - державна структура. Подібні питання про навчання ромських дітей слід порушувати на рівні навіть не району, а вище...

Говорите, що треба повернутися до клас-комплекту? Можливо. Однак сьогодні роми чекають від держави, що буде взуття...

Люба Михайлівна Куштан, педагог.

- Я навчаю і ромських дітей. Розумію, що треба нам міняти щось у справі їх навчання і виховання. Досвід - у нас не надбано, та є поле для педагогічної творчості...

Коментар кореспондента "Романи Яг":

Бозна вже скільки років точаться розмови (маю на увазі Закарпатську область, де понад 100 ромських таборів) про проблеми із навчанням дітей. Старі підходи спрацьовують - кожна нова думка приймається в штики. А між тим, саме ці школи потребують

прискіпливої уваги методистів-освітян, педагогів.

Повертаючись до навчання ромських дітей, скажу так: якби напередодні нового навчального року, коли народний депутат України провів зустрічі з директорами шкіл Перечинського району, директор школи в Тур'ї Пасіці запросив нардепа в табір, то, можливо, й найгостріша проблема - харчування дітей - вирішилася б позитивно.

Побувавши у школі в Тур'ї Пасіці, СМ.Ратушняк ознайомився з умовами навчання. Тут народилася й ідея запровадження навчального забезпечення в школах з допомогою супутникових антен. Зокрема - надання школам можливості приймати телевізійні програми "Всвіт тварин" та "Діскавер". Як початок цієї програми Сергій Миколайович подарував школі телевизор. У школі С.Ракова нардеп спілкувався з підколективом, учнями та подарував школі для поліпшення навчального процесу ксерокс.

Ромські школи потребують реформи. Чи не зацікавлює ми з ними? Це запитання адресуємо обласному управлінню у справах освіти і науки.

**Юлія Зейкан Світлина
Миромира Горватя**

На світлині: біров табору Д.Фонтос (зліва)

Їх доля - дорога Романі вунжиря - дромеса

Ця розповідь, чергова з низки історій про життя львівських ромів, - про сім'ї, окремих представників громади, які, всупереч загальноприйнятному стереотипові, не наркоділки, злодії чи злидарі, а виховані, інтелегентні, освічені люди.

Мова піде про Івана Івановича Данченка - приватного підприємця, дальнобинника і, певно, єдиного в Україні рома - приватного перевізника. Водієм Іван Іванович працює майже все своє життя - з 16 років. Доля у цього чоловіка була нелегка - у 29 річному віці померла його дружина, залишивши двох дітей 7 і 4 роки. Тож доводилося самотужки і дітей виховувати, і заробляти на утримання сім'ї (понад двадцять років працював водієм у Львівському обласному управлінні торгівлі). Після розвалу Радянського Союзу Іван Данченко продовжував "шоферити" - спочатку у приватній фірмі, а зго-

дом, коли з'явилась можливість приватизувати машину, як приватний підприємець. Як зізнався Іван Іванович, "на себе" працювати значно важче, адже тепер він і водій, і бухгалтер, і автослюсар: "З дні за кермом, 2 дні біганини зі звітами по податкових та інших інстанціях, потім знову в рейс... З такими законами і податками, як у нас, на себе працювати не дуже виходить. Тож, хоч ти і приватний підприємець, виходить, що працюєш і далі на державу". Звичайно ж, на державній роботі легше, бо не треба нічим переїматися - просто працюй і отримуй зарплату. А тепер уся відповідальність, всі проблеми й витрати (запчастині, колеса, паливо) лежать на самому Іванові Івановичу. Зрештою, інших перспектив у нього як водія не було, адже, як він каже, великим підприємцем чи фірмом не вигідно утримувати власні автопарки, набагато про-

стіше винайняти машину, - тож водіям-власникам нічого не залишалось, як ставати "суб'єктами підприємницької діяльності". Клієнтів І Данченко знаходить переважно сам або з допомогою експедиторських фірм. Роботи вистачає - на своєму КамАЗі-двадцятитоннику об'їздив усю Україну - Запоріжжя, Харків, Донецьк, Дніпропетровськ, часто буває у сусідній Росії. Робота Івана Івановича надзвичайно відповідальна, адже перевозить він товари на величезні суми. Та він - водій зі стажем і йому довіряють. "Циганський стереотип" у цьому не заважає, адже тепер він працює сам.

Наша зустріч із Іваном Івановичем Данченком тривала не довго - у цього чоловіка багато справ і обмаль часу. Адже, незалежно від пори року, дня чи години, він постійно в русі, постійно в дорозі...

Марта Швець,
м.Львів

Таких як я - багато. Сподіваємося на допомогу

РОЗМОВА З ГАННОЮ ЛОЗЕНКО,
ЖИТЕЛЬНОЮ ЧЕРКАЩИНИ

Кор. Ганно Григорівно, знаю, що Ви, як і багато інших ромів, пережили Голокост. Як це сталося?

Ганна Лозенко. Я народилася в селі Богодучівці Чорнобаївського району, що на Черкащині, 1920 року. До війни працювала в колгоспі, вчитися мені не довелося. Перед самою війною батько переїхав до міста Градіжська Полтавської області. Коли німці окупували Полтавщину, вони почали насильницьку евакуацію молоді, в тому числі і ромської, до Німеччини. Нас із сестрою Евдокією також забрали.

Спочатку ми працювали у німецьких фермерів на сільських роботах, а потім мене відправили в місто Гамбург, на авіаційний завод. Там я працювала в цеху по виготовленню крил. Робота була не з легких, можете мені повірити. За кожну провину чи помилку суворо карали. Працювали по 12-14 годин, буквально падали від утоми, недосипали. А ми ж молодими були, та молодість тої і не відчували...

Кор. Тепер чимало ромів, які постраждали від Голокосту, одержали компенсацію, - від Німеччини. Чи Ви її також отримали?

Ганна Лозенко. На жаль, поки що ні. Он лежить десяток листів, запитів, які я направила в різні інстанції з метою поновити документи і підтвердити факт моєї роботи на Німеччину в роки Другої світової війни. Перше з них надіслала я у міську раду м.Градиськ, звідки мене з сестрою забрали у Німеччину на примусові роботи. Звідти надійшла відповідь, що всі документи у районному архіві. Написала туди. Відповіли, щоб зверталася до обласного архіву. Звер-

нулася в обласний архів. Відповідь: у них відомостей про мене немає, потрібно звернутися до СБУ м.Полтава. Звідти відповіли, що всі документи після розвалу СРСР знаходяться в Росії - у місті Томську. Одержала лист: відомостей немає. Звернувшись ми в Міжнародний Червоний Хрест, а потім у архів м.Гамбург. Там також не знайшли жодних записів про наше з сестрою перебування на примусових роботах у Німеччині. Воно, в принципі, зрозуміло: війна ж була, скільки документація пропала, згоріло, було вивезено Бог знає куди. Думаю, що таких як я - багато.

Отже, компенсації ніякої я не отримала.

Кор. Як Ви живете зараз?

Ганна Лозенко. Живу одна у хаті, яка може завалитися в будь-яку хвилину. Дітей в мене ніколи не було, родичів немає також. Чоловік мій помер років 30 тому.

Щоправда, одержую соціальну допомогу - 30 гривень. Спласибі і за це, проте вижити на ці гроші в наш час неможливо. Йде зима, похолодання, а в мене - ні дровинки, ні вуглики... Нема за що придбати паливо. Якби не сусіди, не знала б, що і робити: то хлібчику куплять, то відро води винесуть, - я ж далі дверей не хожу. Сил не маю.

Кор. Ганно Григорівно, незабаром отримаєте допомогу, яка надійшла від МОМ. Будемо розвизити продукти для таких, як Ви - тих, хто пережив Голокост.

Ганна Лозенко. Дай Боже дочекається... От, якби би це хтось мені підремонтував хату та завів якесь паливо, була б дуже вдячна.

Бєсїдував
Володимир Бамбула,
Черкаська обл.

Чернігівська "Романо дром" активно допомагає людям Чернігівсько "Романо дром" мішто жутисарел е манушен

Наша міська організація "Романо дром" була створена у березні 2002 року. Головою обрали мене. Маю середню спеціальну освіту (закінчила Чернігівський кооперативний технікум по спеціальності товарознавець промислових та продовольчих товарів, працювала за фахом на універсальній базі). Заступник голови - Раїса Миколаївна Казанська має середню освіту.

рому у Чернівці в 1942 році з метою увічнити пам'ять загиблих у роки Великої Вітчизняної війни.

У березні цього року наша організація розпочала реалізацію гуманітарного проекту, запропонованого Міжнародною Організацією з Міграції, людям похилого віку в Чернівці та Чернівецькій області, котрі були жертвами Голокосту і переслідувалися нацистським режимом через свою національну приналежність. Ця акція триватиме до березня 2004 року. Наступним кроком "Романо дром" стане забезпечення ромів зимовим одягом.

Марина Казанська,
м.Чернівці

На світліні: Р.Казанська бесїдує з старшими ромами

Основною метою організації є відродження національної культури, мови, традицій етнічної народності рома. Однак величезну увагу ми приділяємо правовому захисту ромів, розвитку їх соціальних, економічних, творчих, інших інтересів.

Ініціативна група "Романо дром" від самого початку свого існування брала активну участь у зборі документів та оформленні анкет для отримання гуманітарної допомоги постраждалим від Голокосту.

Організуємо ми також і медичні консультації для ромів Чернігова. Також надаємо і юридичні консультації щодо отримання соціальної допомоги в закладах соціального забезпечення міста та інші.

Спільно з міським телебаченням нами було проведено інтерв'ю з очевидцем мавсового розстрілу представників народу

пнів школи проведена відповідна робота до нового навчального року та роботи в осінньо-зимовий період.

Проведено поточні ремонтні приміщень, силами працівників школи зроблено зовнішню штукатурку будівлі, поставлено огорожу, очищено шкільну територію, прибрано вбирально.

Для поліпшення умов навчання дирекція школи виготовляє

кошторисну документацію на добудову одного класного пригоничення і котельні для переводу на газове опалення.

В інформації "Таки буде недільна школа у Ком'ятах" говорилося про проблеми відкриття недільної школи.

Це питання вивчалось спільно з головою виконкому сільської ради. У приміщеннях здійснений поточний ремонт, відремонтовано

підлогу. Проблемаю залишається проведення опалення.

Сільський будинок культури, в приміщенні якого розміщена школа, давно не опалюється. Пан Л.Дюрі спільно з головою виконкому, буде шукати можливості вирішення цієї проблеми. Відділ освіти на сьогодні не може фінансувати заклад, який не є його підрозділом. Так, п.Л.Дюрі, крім проведення опалення, придбан-

ня меблів, просить організувати харчування, забезпечення учнів одягом та взуттям.

При В.Ком'ятській ЗОШ І-ІІ ст. працюють дві групи продовженого дня. Дирекція школи зобов'язується організувати харчування тим, хто потребує. Всього тут навчається 41 учень ромської народності, з яких тільки один сирота, і на сьогодні він харчується.

Пану Л.Дюрі надано допомогу по підготовці документації з метою реєстрації закладу.

В.Белень,
начальник відділу
освіти Виноградської
райдержадміністрації

ГАЗЕТА ВИСТУПІЛА. ЩО ЗРОБЛЕНО?

ШКОЛУ ДОБУДУЮТЬ, ПРОВЕДУТЬ ОПАЛЕННЯ Е ШКОЛА НЕЙВІСАРНА, АЙ КЕРНА О ТАТИПЕ

Всеукраїнській
народній ромській
газеті "Романі Я"

Відділ освіти Виноградської райдержадміністрації розглянув матеріали Всеукраїнської народної ромської газети "Романі Я" № 25 від 27 серпня 2003 року.

У відповідь на критичну статтю інформуємо: для поліпшення матеріальної бази дирекцією Пдвіноградської ЗОШ І-ІІІ ст-

ДО ДНЯ ВЧИТЕЛЯ

ДЕ ТА МЕЖА?

- Я бідна ромка, не працюю, бо хворю... - говорить Жанна Литвиненко. - І саме тому до мого сина вчителі ставляться упереджено.

Поділившись своїм болем, жінка, однак, не просить поради.

Вона розповідає про деяких батьків, котрі зі шкіри лізуть, аби їхнім дітям ставили добрі оцінки, задовбрюють педагогів. Сама вона подібного роботи не збирається. Краще допомогти синові готувати уроки, домашні завдання, читати разом книги тощо. І син не найгірше за інших підготовлений, та все одно - у школі його принижують.

У вірогідності цієї розповіді сумніватися не доводиться. Шкода лише, що дехто з педагогів забуває одну із заповідей учителя: не можна виділяти любимчиків, до всіх дітей, незалежно від їх національності, треба ставитися об'єктивно, оцінювати за особистими якостями, а не за заслуги чи посади батьків. Та чи часто ми це спостерігаємо у школах та дитячих садочках і що ми бачимо натомість?

- Одна з вихователок, скажімо, Рівнянського дитсадка була привітною з усіма батьками, але чомусь з одними - особливо. І дочку їх весь час вихваляла. Щойно прийдуть уранці до дитсадочка - приголубить її, обшліс. Ця дівчинка і Сигуронкою на Новий рік стала, і взагалі весь час у

КАЙ КОДО АГОР?

- Збираємо по три гривини на подарунок... - Хіба це обов'язково? А якщо у мене зараз немає, за що купити буханець хліба? - відказала ромка Алла Могильна.

- Подумайте, - відповіли їй, - до вашої дитини краще ставитимуться. - І відмовити мама не змогла...

Не виходить з голови ще одна історія. Вона йшла і плакала. На неї озиралися Але молода ромська жінка ні на що не звертала уваги.

- Хто я їм? Усього-на-всього ромка, - скаржилася кризь сльозами.

Її син вчився посередньо. Та особливо не давалася йому англійська мова. З ним потрібно було більше працювати, ніж з іншими учнями, а натякнули матері в школі, що сина взагалі важко навчити чому-небудь... Проте, серед його українських однокласників теж не всі добре навчаються, однак з їх батьками вчителі розмовляють по-іншому...

Ми всі любимо своїх дітей, і я аж ніяк не волюю очорнити всіх поспіль вихователів та педагогів. Врешті-решт, вірю, що значно більше чесних, порядних, таких, які віддають вихованню дітей життя. Та рід не тільки в тому, кого більше - хороших чи поганих.

Скажіть, будь ласка, де та межа, за якою добро переходить у зло?

Леонід Савицький, Кіровоградська область

ЕКСПРЕС-ІНТЕРВ'Ю

Ласло Дюрі, голова Виноградівського районного культурно-просвітнього товариства "Романо Дром" на Закарпатті:

"МЕДЦЕНТР ПРИЙМАЄ ХВОРИХ, КОНСУЛЬТУЄ..."

Карпатського Фонду, директором якого є кандидат історичних наук Ігор Ілько. Назва проекту: "Навчання здорового способу життя". - І роми вчать? Що

- Наше товариство - перша організація ромів на Виноградівщині, де проживає чи не 5 тисяч цього населення. Район специфічний - не лише численністю, а й неграмотністю. 20 травня 2002 року організація "Романо Дром" зареєстрована Управлінням юстиції Виноградівського району. Наше завдання - впливати на формування та розвиток соціальної активності ромського населення району, відродження, захист, розвиток та пропаганда ромської культури у всьому її багатстві.

Пізніше створені громадська організація "Рома чао" у с.Тисо-Бийкень і "Наше таборо" у с.Фердешолмаші.

- Хто допоміг відкрити медцентр?

- Медико-консультативний центр відкрито за підтримки

скажете, Ласло Ласловичу?

- Так. І в цьому їм допомагають досвідчені лікарі. Адже мета у нас одна: зниження захворюваності, насамперед, серед жіночої громади Виноградівщини. Потроху, а все ж налагоджуються зв'язки ромської громади зі спеціалістами медцентру. Планується лікарями обстеження стану здоров'я ромського населення та виокремлення нагальних проблем медичного характеру з питань гігієни.

Книга в газеті

Аладар АДАМ,
Юлія ЗЕЙКАН,
Євгенія НАВРОЦЬКА

Парно бар ай кало кінно

Білий камінь з чорної катівні

ТВОРИЛОСЯ В НАШИХ ГОРАХ
КЕРДЬОЛАС АНДЕ АМАРЕ ПЛАЯ

Багато історій знає ромський казкар Юрій Митрович. За своє життя нарозказував їх безліч. І йшли вони по світу, деякі перекладені на інші мови. Про себе, своє життя не дуже любить розказувати. Ледве вмовили. Правда, посміхнувшись, сказав: "То є лише епізоди. Їх потім буду розгортати в вервечку казок... Се все правдиве..."

Батько

Мій батько був вихідцем із Югославії. Оскільки Митровичів було багато, а в селі тоді жило дев'ять багатодітних ромських сімей, то відрізняли рід від роду за прізвищем. У батька була називка Пендьорош. Був гарним і розумним. Жили на вулиці Бузковець. Працювали на поденній праці у селян: копали землю, виготовляли вальки, були ковалями. Батько не мав лівої ноги - втратив на італійському фронті під

час Першої світової, а всього він дев'ять років прослужив у цісарському війську. Завжди казав дітям: "У політику не мішайтесь". Але вийшло все навпаки. Всі старші його сини були твердими січовиками, а деякі загинули, боронячи свою землю від хортистських окупантів.

Батько намагався дати всім хлопцям освіту. Брати вчилися добре, приносили додому оповідки про січових стрільців, що боролися за гору Маківка і Лисоня. Співали пісні про червону калину. Дружили з хлопцями-галичанами, яких було багато в селі, які залишилися ще з Першої світової.

За вільну Україну

Як я казав, четверо моїх старших братів були січовиками. Називали їх так тому, що боролися за Карпатську Україну, а військо, що її боронило, мало назву Січ. Всі вони входили до Довжанського коша, керованого місцевим священником паном Медвідем. З Митром, Василем не часто розмовляв, бо вони були набагато старші від мене, тому і не часто навідувалися додому. А ось із Іваном, з 1919 року народження, годинами бесідував. Він приносив додому книжки про Україну, тих, які боролися за незалежність ще у роки Першої світової війни. Іван та Митро віддали життя у боях за Україну у 1939 році, а старший Еміл - загинув у концтаборах у Німеччині, куди був відправлений як ненадійний. Тільки Василю вдалося переховатися перші п'ять днів розправ, коли розстрілювали на місці (з 17 по 22 березня), а у 1944 році став добровольцем Червоної армії і загинув у Словаччині.

Оскільки я належав до так званої Малої Січі (куди входили неповнолітні), то, коли розпочалася стрілянина, втік за ріку і чув, як десь півтори години бороли незалежність стрільці, мої брати. А потім все стихло. Жандарми обходили хати, збирали на графський двір графа Телекі тих, хто залишився у живих. Особливо жорстоко веліся з хлопцями-галичанами, з яких складалася основна частина січовиків.

Повевір'яння

Освіта моя закінчилася у третьому класі Білківської горо-

ЖИВА ЛЕГЕНДА

Нові пісні Яшки-рома

На теренах СНД, напевне, немає жодної людини, котра хоча б раз не дивилася фільм "Невловимі месники", який став улюбленим для кількох поколінь молодих людей. У 60-ті роки він вийшов на екрани, і десятиліттями його популярність не падала. Фільм став символом двох епох - епохи революції і громадянської війни, і водночас, цілої епохи підвищеного інтересу і романтизації, показаної в ньому дійсності. Багато глядачів ставило собі питання: "А що ж відбулося далі з молодими людьми, котрі зіграли в ньому головні ролі?" Дозвольте представити вам одного з них.

"Фактично, мандрівки ромів були пошуками того загубленого раю, який люди втратили, зробивши великий гріх".

Василь Васильєв, котрий зіграв Яшку-рома в кінофільмі "Невловимі месники"

- Народився я в ромському таборі, де до 7-літнього віку жив у наметах і кочував. У 1953 році вийшов указ товариша Сталіна, відповідно до якого всі російські цигани мали вестися осілими способом життя. Відтоді я, як і усі діти, пішов у школу, у якій учився до 10 класу. Потім був запрошений зіграти одну з головних ролей у художньому фільмі "Невловимі месники". Цей фільм - розповідь про юну четвірку героїв, котра боролася за волю і незалежність соціально принижених простих людей.

У цьому фільмі в мене була роль Яшки-рома. Зіграти таку духовно багату роль для мене було щастям, бо вона втілила у собі образ не тільки сміливого, веселого, задкушеного друга, а й

успадкувала романтичний дух любові до волі від свого миролюбивого циганського народу, що ще від середніх віків змушений був залишити свою давню батьківщину - Індію і почати мандрівний спосіб життя у пошуках країни соціального благополуччя і людського братерства. Фактично мандрівки ромів були пошуками того загубленого раю, що люди втратили, зробивши великий гріх.

Цигани історично йшли до Бога, шукали дорогу до Нього. Недаремно ж є фільм "Табір іде в небо".

У фільмі "Невловимі месники" багато трюків, тому після того, як він вийшов на екрани глядачі часто цікавилися, чи самі виконавці головних ролей знімались в небезпечних для життя епізодах.

- Я повинен сказати, що артистам, котрі не мають спеціальної спортивної підготовки, у сценах, пов'язаних з ризиком, зніматися не дозволяється. Як правило, у таких випадках їх дублюють кас-

кадери. Але коли нас затвердили на ці ролі, мені і моїм колегам, з якими я знімався в цьому фільмі, було по шістнадцять років. Це той вік, коли, самі знаєте, хотілося і поїздити на коні, і пожити тими хвилинами, якими жили наші герої. Ми вирішили займатися спортом - кінний спорт, стрільбиною, плавання. По цих видах ми з хлопцями тоді захистили нормативи кандидатів у майстри спорту, і це дало нам право зніматися у всіх трюкових епізодах без дублерів.

У фільмі мій герой виконує пісню про волю, слова якої я тоді розумів як розгугл:

Выглянул месяц и снова

Спрятался за облаками.

На пять замков

запирай вороного -

Выкраду вместе с замками!

Знал я и Бога, и черта!

Не был ни Богом, ни чертом!

Спрячь за высоким

забором девчонку,

Выкраду вместе с забором!

Выглянул месяц и снова

Спрятался за облаками.

Спрячь за решёткой

ты вольную волю -

Выкраду вместе с решёткой!

Але в житті так вийшло, що я шукав дорогу до Бога. У цьому мене настановляла бабуся, з якою я ходив до церкви ще від раннього віку. Я розумів свідомо, що Бог існує, що цей світ разом з нами створив Господь. Та ціль створення цього світу і нашого перебування на землі я не зовсім добре розумів, у цьому мені допомогла Біблія. Я усвідомив, що на цій землі ми перебуваємо тимчасово. Господь дав нам цей час для усвідомлення своїх гріхів, щоб ми покаялися і прийняли хрещення Святим Духом.

Зараз у мене з'явилася мета - шляхетна, потрібна і правильна - служити Господу Богу. Тому що найголовніше у нашому житті - це наша любов до Нього. Адже Господь Ісус Христос пішов на Хрест і пролив Кров, щоб врятувати нас. І вище Його любові, що Він виявив до нас, нічого дорожче бути не може.

Я хотів би попросити всіх братів і сестер по крові - ромів - щиро покаятися, поки є час, усвідомити свої гріхи і вірити у свого Рятівника і Добродія - Ісуса Христа. Я б хотів сказати моїм братам, щоб ми прийняли любов Ісуса, покаялися у своїх гріхах і дотримувалися тих десяти заповідей, які є для нас путівником по життю. Тому, дай Боже, щоб ми, ромі, виявилися в Раю, у Господньому домі.

І зараз я співаю про Бога і про Його любов.

Как прожить на свете

без любви,

Без любви святой,

не зная Бога?

Без Тебя, мой Бог,

печальны дни,

В сердце пустота,

в душе тревога.

Без Тебя темно,

Без Тебя нет счастья,

Без Тебя тоска

Сердце рвет на части.

А с Тобою я

Забываю беды,

Забываю боль,

Ты - моя победа.

Только Ты умеешь так любить,

Только Ты способен

дать спасенье,

И Отцом, и Другом моим быть,

Утешая верой и терпением.

Если Ты со мной, я не боюсь

Трудных и опасных испытаний,

Именем Твоим с грехом борюсь,

Быть с Тобой -

предель моих желаний."

РОМ-ПРЕС

Помолімося за Папу Римського

Смуну подію передано з Ватикану Іван Павло II (Папа Римський), котрий має вірників різних конфесій за своїх дітей, за недужав. І це тоді, коли за останніх 25 літ мав лише кілька разів проблеми зі здоров'ям. Лікарі порекомендували 83-річному Івану Павлу II відпочити, набратися сил, а вже потім іти до вірників із промовами.

Нагадаємо: під час візиту в Словаччину на початку вересня Папа Римський не зміг прочитати привітальну промову.

жанки, коли я мусив підтримувати сім'ю, бо залишився старшим. Працював у господарів Довгого.

У березні 1944 року, коли особливо активувалася боротьба партизан, частина молоді чекала приходу руських, всіх працездатних молодих хлопців забрали з своїх домів. Три дні ми перебували у пункті збору в місті Матесалка, а потім нам зробили медичну комісію. Найздоровіших відібрали до роботи в Австрію у місто Лінц. (У переліку концтаборів Західної Європи згадується і цей пересильний пункт). Спочатку протримали у таборі, а потім відправили до Фельде Лазарету, де був змушений працювати у кузні, виготовляти зброю, лагодити вози, підліковувати коней. Керував нами фельдфебель, який носив з собою чеходанчик з нашими паперами. Там вивчився спілкуватися німецькою, оскільки любив техніку - придивлявся до всіх станків і верстаків, що були у кузні. Навчився працювати на них, лагодити, що потім мені дуже знадобилося, коли повернувся додому.

Багато разів нас бомбардували, і тільки чудом залишився живим. Звільнили нас американці у травні 1945 року, оформили документи і відпустили додому, хоча і попередили, щоб краще не попадалися у руки НКВС, бо знову відправлять у концтабір. Тому документи, які б підтверджували моє перебування у м.Лінц, викинув, бо радий був, що залишився живим.

Політика

Свою долю - другу половину - знайшов у сусідньому селі Горінчево, де звели гарну хату. Там у мене є своя бібліотека, де зберігалося понад триста екземплярів книг. Для такого села, як наше - це велика домашня збірка. Шкода, що моя жінка не була рада тому, що витрачав гроші на книжки, а не на господарство. Сини, я їх мав четверо - розлетілися. Живу зараз у сім'ї онука на свою маленьку пенсію, руки заслабли. Не так вправно тримають у руках ковальський молот. Але думки справно працюють. Далі складаються у голові сюжети для нових казок.

Насамкінець пан Юрій запропонував послухати поетичну оповідку про Саддама Хусейна:

Над високим Вашингтоном

Вітрик повіває.

Сидить Піклоць молоденький -

Циганочку гадає.

Не завто він то гадає,

Як їсти та й пити,

А завто він то гадає.

Як Ірак побити.

Пише листок, пописує

Темнької ночі.

Ой, ти, Кучмо дороженький,

Будь ми на помочі.

Загнав Кучма своє вуйсько

І свої канони

Каноніри повходили

На високі гори.

А там вони поклали

Свої усі зброї.

Як почали каноніри

В шляри гриміти,

Зайойкали в Іраку

Саддамові діти.

Як почали каноніри біглий

Огонь давати,

Солдатики молоденькі -

Давай у воду скакати.

Один скочив - не доскочив,

А другий - втопився.

А Саддат скочив - перескочив.

Біда - бо геть забився...

Ось і виходить, що не слухаю батькового наказу не вмішуватися у політику. Політика навколо нас, вона хочеш-не хочеш, а завертає у свій вир. Спочатку війна, потім відбудова, а зараз сьогодення, що нагадує війну за виживання.

На світліні: ромський казкар Юрій Митрович із правнуком,

ЛИСТИ: ЧИТАЧІ СКАРЖАТЬСЯ, ПРОСЯТЬ ПОРАДИ

ДЛЯ МІЛІЦІОНЕРІВ ІЗ ОХТИРКИ...

ЗАКОН НЕ ПИСАНИЙ

Ле халаденге анда Охтирка... о законо чі скірі

Дорога редакціє!

Прикий випадок, який трапився з мною, змусив звернутися до вас.

А був вересневий день (початок місяця - 4 число). В обідній час ми їхали автомобілем. Дорогою обігнали машину, бо думали, що то наші знайомі. Але, виявилось згодом, помилились. Поблизу бару розпрощалися з товаришем: він поїхав далі, а я залишився. За якийсь час підійшов до дверей цього закладу - була спека й захотілося випити води. І раптом поруч загальмувала та сама автомашина, яку дорогою обігнали. З неї вийшли троє незнайомих. Один із них, грубо вилаявшись, попросив підійти. Я повернувся і мирно запитав, що ж трапилося. На відповідь - без слова двос почали мене бити. Одного знаю - Сергій Михайлович Гузь, а прізвища іншого не пам'ятаю. Вдарили в живіт, двічі в підборіддя, в груди, в пах ногою. Змушували сісти на коліна й зняти штани. Погрозували, мовляв, будемо вбивати усіх циганів. Я широкосердно просив, мовляв не бий мене в живіт, бо переніс операцію.

Після сильних побиттів я поїхав у райвідділ міліції, аби написати заяву. Там і взяв довідку, аби зняли з мене побитт. Та не встиг вийти з райвідділу, як нас зупинили працівники міліції. Вони забрали від нас документи на машину, а потім сказали: зроби-

мо обмін. Ви нам довідку, яку вам видали в райвідділі, а ми, в свою чергу, повернемо документи.

Міліціонери забрали в нас ту довідку, яку нам видали у райвідділі на медичну експертизу. Після цього випадку я потрапив у лікарню зі струсом мозку і пошкодженням підборіддя.

Ми - роми, які народилися в Україні. Дивус, яка може бути до нас ненависть? Ми ж - жителі цієї держави. А надворі не сорок перший рік, коли за нідо вбивали ромів.

Ми, жителі Охтирки, просимо Вас, Аладаре Євгеновичу, шеф-редактора газети "Романі Яг", опублікувати нашого листа в газеті. А також просимо офіційно надіслати листа-скаргу в міську прокуратуру Охтирки, а також - обласну прокуратуру, уповноважений Верховної Ради з прав людини Ніні Карпачовій. Нехай вони знають, у якомі місті кояться злочини проти ромів.

Рустам Волошин, 1983 р.н.
P.S. Цього листа надіслав мені потерпілий молодий ром (лист-скарга в редакції). Прошу, за можливості, опублікувати.

З повагою
Володимир Бамбула,
голова Золотоноської
ромської організації
"Аме Рома",
власний кореспондент
"Романі Яг",
м.Золотоноша,
Черкаської області

Посоромилися б!

З ПРИВОДУ ПУБЛІКАЦІЙ НА РОМСЬКУ ТЕМУ

Ладжайле пен!

Здавалося б, така солідна газета, як "Труд", подаючи на своїх сторінках матеріал про життя ромів, об'єктивно висвітлює його. Аж ні! 19 вересня цього року вона виділила сторінку "Пограбунок під гіпнозом", аби довести: представники (-ниці) цього народу - ясновидючі, ворожки та інші роблять свій бізнес на наших очах. Обманом.

Чи так це насправді?
Аби не переповідати розлогої статті, наведемо уривок, в якому "Труд" радить:

Уникайте контакту з ворожками. Наприклад, підходять до вас дама з чорно-смоляни-ми очима й каже: "Дорога (-ой), давай я тобі майбутнє напроорочу". А ви їй у відповідь: "Давай краще про тебе. За тобою уже іде голубий вороник із бубновими туза-ми, і скоро буди тобі на нарах у казенній хаті..."

Сторінка "Пограбунок під гіпнозом" ("Труд" від 19 вересня 2003 року) у багатотиражному виданні, не що інше, як **ПРОВОКАЦІЯ проти народу рома, котрий живе не за вказівками, які силоміць йому нав'язують.**

Як бачимо, наші колеги-журналісти (автором публікації є Володимир Кульчицький) наче б пишуть. Як? А загипнотизованими.

Ворожками, ясновидцями. Чорні очі їх позбавляють розуму...

Методика дії ромок-ворожок така, що навіть досвідчені психологи пасують перед ними. Оце так!

ВАШ ДОМАШНІЙ СОБЕСІД

... Закінчується стаття ось таким пасажом:
- А багатьох можна одурманити таким способом?
- За твердженням психологів... 10-15 процентів людей можна одурманити... Тобто загипнотизувати...
Що не кажіть, а піддаватися гіпнозу можуть далеко не всі. Однак "Труд" не хоче цього знати.

Чому?

Прикро, що видання шукає дешевої популярності на ромській темі. І видання, яке б мало захищати тих, кому так нелегко живеться в Україні, яка переживає економічні негаразди.

Тенденційно й в образливій формі подано матеріал, який стосується представників народу рома.
К.Ю.

Ось які нині проблеми хвилюють ветерана праці, одного з найстаріших жителів м.Ужгорода.

Голові Закарпатської обласної держадміністрації п.Різаку І.М. від п. Горняка Ф.И., 1913 р.н, проживаючого за адресою: м. Ужгород, вул. Петєфі, 31/10
Копія: голові Ужгородської міської ради Погорєлову В.В.

Клопотання

Вельмишановний Іване Михайловичу!
П'ятого жовтня мені виповнюється 90 років. Я є одним із найстаріших жителів м. Ужгорода. За плечима в мене тяжкі, важкі роки пережитого Голокосту, горстисть та німецькі фашисти знищалися над ромським народом. Неодноразово був мучений, катований. Сидів при мадьярах у тюрмі.

Роми міста Ужгорода знають мене: 25 років обирався біровом табору мікрорайону Шахта. Особисто був знайомий з генералом Чехословацької армії, заступником міністра оборони ЧР, п.Ляльком. Маю трудовий стаж 68 років (багато років працював і після виходу на пенсію).

Іване Михайловичу!
Ви - молода людина. Та увійдіть у моє становище. Чи могу я, маючи пенсію 102 грн. (кілька місяців тому мав ще менше), оплатити заборгованість за воду у розмірі 1118 грн.?

За несплату мені надійшла судова повістка. Б жовтня 2003 року призначено судовий розгляд в Ужгородському міському суді. Я хворий, сам не могу прийти на суд. Заплатити немає за що, адже всі гроші витрачаю на ліки.

Прошу Вас порушити перед вищими інстанціями нашої держави питання про належне пенсійне забезпечення ветеранів праці, про підвищення прожиткового рівня пенсіонерів, людей похилого віку і хворих.

Стосовно мене, як ветерана праці, рома за національністю, жертви Голокосту, прошу Вас доручити відповідним службам, аби увійшли в моє становище і списали заборгованість за комунальні послуги через неможливість їх сплатування.

Доводжу до Вашого відома, як найвищої посадової особи в Закарпатті, що мені вже третій рік як відрізали газ, і взимку я змушений перебувати в холодному приміщенні.

З повагою до Вас, Ф.И.Горняка,
житель м. Ужгорода

02.10.2003

ФОТОФАКТ

"РОЗБОРКИ ПО-ТУР'І РЕМЕТІВСЬКИ"

Цими днями ефір, в тому числі голубий, заповнила лиха звістка - в селі Тур'ї Ремети на Закарпатті відбувся погром волоського табору на міжетнічному ґрунті. Хто і що спричинило конфлікт - про це читайте журналістське роз-

слідування в одному з найближчих номерів "Романі Яг"

На світлинах: наслідки конфлікту.

Розповідь про ромське подружжя Деzydера і Римми Токарів випадково почула від самих ромів. Молоду росіянку з Башкирії завіз Деzydер у ромський табір на Мочарі, і вони в злагоді і коханні прожили понад 40 років. І хоч Деzydер недавно помер, ромі й далі поважають його дружину і допомагають їй. Я зустрілася з Риммою Токар і попросила відповісти на кілька питань.

— Риммо Іванівно, розкажіть коротко про себе і про те, як ви потрапили в Ужгород і поселилися жити у ромському таборі на Мочарі?

— Народилася я у сім'ї російського офіцера Івана Петровича Григор'єва у 1936 році. Крім мене, у сім'ї було ще семеро братів і сестер. Я була наймолодшою. По закінченні семирічки пішла на курси кухарів. Після отримання посвідчення кухаря, мене з Калінінграда направили в Башкирію в м.Мелеуз, де я повинна була відпрацювати 3 роки. Працювала помічником кухаря у робітничій їдальні. Була активною учасницею художньої самодіяльності Мелеузького будинку культури. Танцювала у місцевому гуртку.

Сюди на заробітки приїхав молодий смаглявий парубок Деzydер Токар. Працював він на будівельних роботах, а пізніше почав відвідувати будинок культури і став також активним членом нашого гуртка. Танцював він прекрасно, бо, як з'ясувалося, раніше він танцював у відомих московських ромських ансамблях, а потім через конфлікт з керівництвом поїхав у Башкирію на заробітки. Згодом став керувати нашим танцювальним гуртком. У колективі в серед дівчат користувалася великою популярністю. З першого погляду ми сподобалися один одному і закохалися. Він був старший за мене на 4 роки. Через місяць пішли в загс і одружилися. Я отримала квартиру, і згодом народився у нас син Владислав. Прожили ми в Мелеузі разом до 1963 року. Деzydер почав агітувати мене їхати жити на свою батьківщину в Закарпаття. Я спочатку не погоджувалася. А вже є робота, квартира, а ще

вати. Мені хотілося повернутися назад, але куди, квартиру здали, а на руках маленька дитина.

У батьківській хаті ми побули менше години, і Деzydер повів мене до свого брата Олександра, де ми й поселилися.

— Не хвилюйся, Риммо, ми тут жити довго не будемо. Я невдовзі

Тюмень до дочки, бо теж була вражена несподіваною смертю вунчи. Через 2 роки після смерті Алли, у 1977 році, я народила дочку Маринку. Народження дівчинки трохи заспокоїло нас. Однак у ту саму ніч, коли народилася Маринка, прийшла телеграма від сестри з Тюмені, що

ніколи мене не скривдив, весь заробіток приносив додому, намагався внести у спільне життя радість, любив дітей і був хорошим для них батьком.

— Шкода, що смерть розлучила нас. Я ніколи не шкодувала, що пов'язала свою долю з ромом, бо так хотіти я б не могла, мабуть,

Римма Токар:

"Судилося мені пов'язати свою долю з ромом"

малопіліт дитина. Однак Деzydер, як-то кажуть, вперся рогами, і я погодилася. Розрахувалися з роботи, здали квартиру і взяли квитки до Ужгорода.

Дорогою Деzydер весь час говорив мені до обставин, у які я незабаром повинна потрапити ромського табору і головне — як сприймуть мене як дружину ромі і рідні. Матері у Деzydера не було, вона померла, коли йому було 4 роки. Батько Юрій Токар був скрипалем і грав у різних розважальних закладах, заробляючи на хліб. Мав Деzydер старшого брата і ще двох сестер. Невдовзі тато знову одружився і в них з'явилися свої діти. Іх Деzydер ще не бачив.

— Головне, — сказав Деzydер у вагоні потягу, — як відреагують роми, побачивши тебе при першій зустрічі. Ти почувеш від них вислів "шукар" або "нем шукар". Це означає хороша чи нехороша. Я хвилювалася, а коли з'явилася на пероні в Ужгороді, то почувла: "О! Шукар!" Я все зрозуміла, і на душі стало легше.

— Скажіть, будь ласка, відверто, Риммо Іванівно, про що саме перше враження, коли вас привезли ромі у свій табір на вул.Тімірязєва.

— Не хотілося би ворухити минуле, але, відверто кажучи, я була вражена тими умовами, в яких жили його батько з маучою. Серце защемило, а слюзи наверталися на очі. Я згадала нашу квартиру і почала порівню-

побуду свою власну оселю, — заждав Деzydер у брата. — Ми знову житимемо, як і в Мелеузі щасливо.

За коротке наше спільне життя він мене ніколи не обманював, і я йому повірила. Усім табором за місяць збудували з вальок окремих будиночок, який складався з веранди, кухні, кімнати і комори. Всередині заштукували, побілили, настелили підлогу. Тільки опалення було пічне. Деzydер влаштувався працювати на механічний завод — полірував меблі, які виготовляли для кораблів. Заробляв непогано і утримував сім'ю. Після того, як закінчився мій декрет, я поклікала маму з Тюмені, яка жила у старшої сестри, допомогти мені виховувати сина. У 1965 році я отримала квартиру на вул.Українській. Через п'ять років народилася донька Алла. Мама й далі допомагала мені виховувати дітей, бо Деzydер, крім основної роботи, танцював у ансамблі "Юність Закарпаття" і виступала час від часу у різні країни світу.

Наше щасливе життя перервала жахлива трагедія: коли Алла мала 8 років і поверталася додому із ЗОШ №11, то її збила машина. Від запліднених тяжких травм дівчинка померла в обласній лікарні, хоч як не намагалися лікарі врятувати їй життя. Смуток і горе запанували у нашій хаті. Втрата улюбленої доньки для нас була важкою і непоправною. Від горя і розлучу Деzydер перестав танцювати в ансамблі. Мама поїхала в

померла мама — Лукерія Григор'євна. Знову радість переплелася зі смутком. А вже у такому становищі я навіть не змогла поїхати на похорон до рідної матері. Деzydер заспокоював мене як міг. Його сильне чоловіче плече і розради допомагали мені у тяжкі хвилини життя тримати себе в руках. Дитина народилася вкволю і важила всього 2,5 кг, допомога Деzydера мені була кінце потрібною. Син у той час після закінчення ЗОШ №11 перебував у лавах Радянської Армії.

Коли повернувся Владислав з армії, ми отримали нову двокімнатну квартиру з усіма вигодами на проспекті Свободи.

Життя подалу ввійшло в своє русло, діти підросли, син згодом одружився і став самостійно жити, а Марина успішно навчалася у ЗОШ №9. Проте поруч з нашим благополуччям ходило нещастя. Чоловік раптово захворів, спочатку переніс запалення легенів, а потім хвороба ускладнилася, і лікарі поставили діагноз "астма". Звичайно, для лікування потрібні були гроші, тому свого двокімнатну квартиру довелося поминати на малосімейку, а за виручені гроші лікувати чоловіка. Деzydер наполегливо лікувався, а потім втомився від перебування в лікарнях і не хотів більше нікуди їхати. А два роки тому помер. Я втратила чоловіка, друга, порадника і кохану людину, яку я так любила. За 40 років, які ми разом прожили, він

нікого. Значить, судилося мені доля бути разом з ромом, і він знайшов мене аж у Башкирії.

— Чи залишилися такими ж близькими як і раніше, взаємини вашої сім'ї з ромською громадою, після смерті чоловіка?

— Так. Стосунки у нас, як і раніше, хороші. До мене, вдови рома, чуйно ставляться як прості ромі, так і ромські лідери. Мою сім'ю вважають ромською. Як усі ромі, отримуємо кожного місяця пайки, ходжу на безкоштовні обіди в благодійну ромську їдальню, в яку мене особисто запропив голова товариства "Романі Яг" Аладар Євгенович Адам.

А нещодавно я звернулася по допомогу у товариство, бо хотіла відрізати світло за несплату. До мого прохання Аладар Євгенович поставився з розумінням і переказав за витрачену електроенергію гроші, тому що за ті 100 гривень пенсії, які я отримую, комунальні послуги вчасно сплатити не можу.

Живу я разом з дочкою Мариною, зятем Габором і внуком Русланом. Зять працює, а донька чекає другу дитину. Діти віруючі, не п'ють, не курять, до мене ставляться дуже добре. У сім'ї панує злагоді і взаєморозуміння.

Близькі родичі чоловіка часто запрошують мене до себе в гості, а я, в свою чергу, їм не відмовляю. Тісні зв'язки і родинні стосунки продовжуються і після втрати чоловіка.

Розмову вела
Волика Опаленик

РОМАНС, ЯКИЙ СПІВАЮТЬ РОМИ, СТВОРИВ УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ

Очи чёрные,
очи страстные,
Очи жгучие и прекрасные!
Как люблю я вас!
Как боюсь я вас!
Знашь, увидев вас
я в недобрый час.
Ох, не даром
вы глубины темней!
Вижу траур
в вас по душе моей,
Вижу пламя
в вас я победное:
Сожжено на нем
сердце бедное.
Но не грустен я,
не печален я,
Утешительна мне
судьба моя:
Все, чтолучшего
в жизни Бог нам дал,
В жертву отдал
я огненным глазам.

Далеко не всі знають, що автором слів романсу "Очи чёрные" є український письменник першої половини XIX століття Євген Павлович Гребінка, який був активним учасником російського літературного процесу... І не випадково Іван Франко назвав його "талановитим писателем російсько-українським". Народився Гребінка 2 лютого 1812 року в сім'ї

дрібного поміщика — відставного гусарського офіцера — на хуторі Убіжище за шістьнадцять кілометрів від Пирятина на Полтавщині.

Початкову освіту здобув удома від приватних учителів. Згодом навчався у Ніжинській гімназії. Закінчивши її, переїхав до Петербурга, де працював у комісії духовних училищ. Євген Гребінка зустрічався з О. Пушкіним, В. Жу-

ковським, І. Тургенєвим та іншими відомими діячами культури та літератури.

Видав у перший рік перебування у Петербурзі "Малоросійське приказки". Видавав журнал "Ластівка", де публікувалися твори Т. Шевченка, І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка... Був знайомий з Шевченком. За його безпосереднього участю побачив світ "Кобзар".

Створив немало оригінальних і перекладних поезій, видав 4 томи (з планованих восьми) своїх творів. Любив Україну, часто приїжджав у рідний край.

Помер Гребінка у досить молодому віці (від туберкульозу) в 1848 році.

Романс "Очи чёрные" у репертуарі багатьох відомих ромських співаків ось уже понад сто літ виконуються на різних сценах, під час вечорів і просто звучить біля ромського вогнища. Він самобутний і поетичний, у ньому своя екзотика.

Юліанна Камська
На сьогодні: пам'ятник на могилі Є.П.Гребінки в селі Мар'янівці.

НАМ ПИШУТЬ, ТЕЛЕФОНУЮТЬ, ДО НАС ЗВЕРТАЮТЬСЯ НЕ ЛИШЕ РОМИ

ПОВЕРНУЛИСЯ ЗІ СВІТОВОГО КОНГРЕСУ БОЛДАМ АМЕН ПАЛА ЛУМАКО КОНГРЕССО

Я змалечку дружив із ромами. (І сьогодні продовжую це робити). А моя мати була першою вчителькою в ромській школі в мікрорайоні Радванка. Про це писала "Романі Яг". Ще під час зустрічі в редакції обіцяв про найцікавіші події в житті заслуженого Закарпатського народного хору, де працюю, чи інші музичні колективи, де у вільний час граю для душі, написати. І ось мій перший допис.

Невідомо у Закарпатті міні-театру "Слово і пісня", в складі якого є відомі митці, творчого громадського об'єднання "Слово і пісня", була надана висока честь виступити перед делегатами VIII світового конгресу українців, що відбувся в м.Києві 18-21 серпня ц.р. У складі театру всього 6 акторів. Програма була побудована на поезії закарпатського поета Миколи Гнатюка (створювалася тривалий час, повний творчих пошуків, копійкої праці).

Жанр театру унікальний в Україні. Це поєднання поетичного слова з музичним супроводом вокальних творів, пісень у супроводі бандури. Програма відзначається високою ідейністю, ствердженням української духовності.

Концерт відбувся у залі засідань конгресу в Будинку вчителя перед делегатами, які щойно закінчили пленарне засідання. Потрібно було поспертигати за залом, яка, затамувавши подих, дивилася виставу. Під куполом залу звучали поезія, чарівні звуки суп-

роводу піаністки Л.Голубєвої, концертмейстра, музичного керівника колективу та скрипала А.Торбича, солісти театру, які чарівними звуками своїх інструментів прекрасно відтворювали зміст поетичних творів. Коли лунали такі твори, як "Аве Марія" Качані, "Діва Марія" Оксани Лиховид, які у супроводі фортепіано та скрипки надзвичайно обдаровано виконала співачка Юстина Дідик, солістка театру, лауреат премії ім.брата Шеретів, на очах слухачів стояли слюзи. Великий успіх випав і на долю бандуристки Галини Оклії, лауреата багатьох конкурсів, яка виконувала вокальні твори з супроводом на бандурі. Виступи акторів театру — заслуженої артистки України Лариси Блак та Ярослава Меленця не раз переривалися оплесками.

Цей концерт був гармонійним поєднанням поетичного слова, пісень та музики з творів Скорика, Масне, Глюка, Журбіна, Свірдідова, українських народних мелодій. Зал співав разом із артистами, коли пролунав "Гімн української діаспори" М.Гнатюка і Л.Голубєвої. Після цього текст і музика Гімну були урочисто вручені президенту Світового конгресу українців п.Аскольду Лозинському.

Концерт було завершено "Молитвою за Україну" у виконанні всіх артистів. Почесна голова СФУЖО п.Оксана Соколик зворушено подякувала артистам за прекрасний концерт-виставу.

А.Торбич

РОМСЬКІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

Ромська тема не належить до головного в художній спадщині Тараса Шевченка, але було б не правильно обійти її мовчанням, - справа тут не тільки в масштабі творчої особистості. Природно спостережливість і талант малювальника дозволили Шевченку створити графічні твори, що представляють безсумнівний етнографічний інтерес. Роми України не були розпещені в середині XIX століття увагою художників. Ось чому роботи Тараса Григоровича дають унікальну можливість зорово представити вигляд ромів етнічної групи "сервів".

Кочовий народ, виглядає чимось єдиним лише на поверхневий погляд. У реальності ж фахівці відносять близько сімдесяти етногруп, кожна з яких сформувалася завдяки тривалому кочуванню в обмеженому ареалі. Десятиліття, а то і сторіччя контактів з місцевим населенням впливали на костюм, фольклор і діалект ромів.

Прибуття ромів в Україну можна датувати серединою XVII століття (що підтверджується і російськими офіційними джерелами).

Отже, з'ясувавши походження тих кочівників, яких з дитинства спостерігав Тарас Шевченко, можна зазначити, що до XIX століття вони дуже багато чого перейняли від українців. Звичайно, глядачу, що розглядає акварель "Ворожка" (1841 р.), насамперед, упадають в око "ромські" риси у образі смаглявої провинської дити - зокрема, прив'язана за спину дитина. Дійсно, звичка носити дітей за спиною існувала в ромок усього світу. Однак, манера прив'язувати хустку у ворожки - типово українська.

Образотворчі джерела тієї епохи свідчать, як сильно впливала на головний убір країна перебування (російські ромки носили тоді кокошники, англійські - капори і т.ін.).

Завдяки Шевченкові ми можемо з упевненістю сказати, українські кочівники до 1841 року вже перейняли місцеву манеру робити пишний тюрбан з вузлом, зав'язаним на чолі. І точно такі ж хустки ми спостерігаємо на ілюстрації з зображення ромського табору, яку мистецтвознавиця називають "приписувана Шевченку". Хотілося б докладніше зупинитися на даній ілюстрації, опублікованій у другому томі зібрання творів О.С.Пушкіна (СПб., Брокгауз-Ефрон, 1908 р.) - з підписом:

Визнаючи, що композиція, близька до овалу, не характерна для руки Тараса Григоровича, ми можемо, однак, припустити, що це чисто косметичне втручання з боку гравера в початковий (і, на жаль, утрачений) ескіз. Але, навіть

Типово виглядає на ілюстрації до пушкінської поеми "Цигани" величезний виріз на сорочці жінки, що нахилилася вперед (Такий одяг, який практично не закриває груди, зустрічається на етнографічних замальовках, а

залишаючи під деяким сумнівом авторство Шевченка, можна з упевненістю заявити, що персонажами замальовки були саме українські, а не російські ромки. Про це говорять косинки з зав'язаними попереду кінцями, і навіть, антропи не схожі на російсько-ромські намети. Є і ще одна риса, що вказує на приналежність зображеного табору до східної, а не до західної гілки кочового народу. Як відомо, російські, польські та латиські ромки традиційно відрізнялися вкрай суворими поняттями про "пристойне" і "ганебне". Зокрема, чоловік вважав для себе ганьбою, якщо родичі побачать його без сорочки. Для балканських і споріднених до них груп, навпаки, у цьому не було нічого особливого. Не випадково О.С.Пушкін, повернувшись із Молдавії й описуючи табір, залишив характерний рядок: "дтей і старців нагота". І не випадково Тарас Шевченко в по-

потім і на фотографіях аж до середини XX століття).

Утім, при всіх правильних помічаних дріб'язках, не можна не відзначити, що позиція автора - це "погляд ззовні". По суті, переважна більшість художників (включаючи Шевченка), насамперед, бачить у ромях щось яскраве, романтичне, помітне. Складна система взаємин у таборі і приховуваних від "чужинців" звичай проходять повз увагу людей мистецтва.

Як типовий представник корінного народу український класик бере за сюжет стереотипні сцени. В його уявленні ромки - це таємниче ворожіння, похідна кухня, ручний ведмідь, запальна музика і кримінал. Зі сказаного аж ніяк не випливає, що графіка Шевченка може хоч чимось образити національне самолюбство.

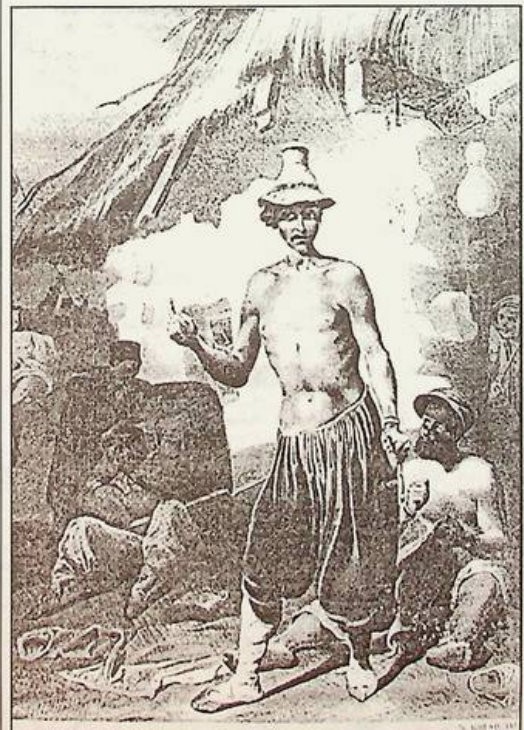
Великий гуманіст трактує те ж ворожіння як пасторальну сцену, від якої віє умиротворенням. Оскільки все пізнається в порівнянні, варто згадати, що художники західної школи воліли зображувати пророкування долі у поєднанні з крадіжкою. Починаючи з Калло і Латура, художники зображували ворожку, яка заговорює клієнту зуби, і її підручних, котрі витягують тайкома гаманець.

Серію "Цигани" (1851 р.), на якій зображений смаглявий арештант, формально можна зарахувати до добутків, присвячених "кримінальному" боку ромського життя. Судова машина Російської імперії керувалася аж ніяк не расистськими законами західноєвропейського типу, що карають тільки за приналежність до кочового племені. Скоріше за все, персонаж серії вчинив реальний злочин. Але Шевченко (котрий не з чуток знав про неволю), безперечно, зустрів засуджених представників цього народу. Він не міг не

знати, який низький у ромів рівень правопорушень, пов'язаних з насильством проти особистості. Вбивство і розбій, за які засуджували значний відсоток "корінних жителів" будь-якої європейської країни, винятково рідко зустрічалися в табірному середовищі. Вже в XIX столітті було ясно, що головні ромські правопорушення це - шахрайство і крадіжки. Так, Ріхард Лібіх, який мав 20-літній досвід розшукової роботи (а заодно залишив прекрасне дослідження зі звичаїв і мови німецьких ромів), робить таке повідомлення: "Крадуть ромки з великою спритністю й обачністю, але звичайно один дріб'язок: істівні припаси, одяг та інші необхідні речі. Небезпечно крадіжки і грабництва від ромів очікувати не можна. Взагалі ж з ромками обходяться непривтно і часто дуже жорстоко; і дуже повинно дивувати, що вони не зробилися ненависниками людей і справжніх лиходів".

Останні дослідження, які стосуються ситуації в Російській імперії, показують, що відсоток засуджених ромів відповідав їхній частці в населенні. Зрозуміло, Шевченко не був знайомий зі статистичними викладеннями, але його особистий досвід відбився в графічній формі. Ром-арештант зображений ним з безсумнівною симпатією. Це не похмурого виду лиходій, а темпераментна і безпосередня особистість - дитя природи".

У 1852 році Микита Савичев бачив згаданий вище малюнок під час зустрічі з засланим Шевченком. Враження одного з перших глядачів настільки характерно, що я процитую його повністю.

"Інший малюнок теж був зроблений серією: до мальовничої малоросійської хати-шинку, що стоїть на купі вулиці, двоє солдатів привели двох арештантів, скованих поодиноці і разом один з іншим. Один із солдатів увійшов у корчму, а інший, обіпершись ру-

кою об верхній одвірток зовнішніх дверей, стояв спиною до глядача, в очікуванні чарки горілки від товариша. Він подивився на арештантів, що відпочивали біля стіни. Це були - один великорос, інший ром. На вулиці, у глибині далекого плану, з'явилася група мандрівних ромів, яка представляла із себе вакханалію: бубон, скрипка, скоморошна пісня, несамовито танцюючі жінки - усе це було в розпалі Арештант-ромів, уражених рідними звуками волі, рванувся і виставив голову за кут хати; але разом з тим він потягнув за собою товариша, який апатично вишукував у своєму одязі паразитів. Загризлих ланцюги, і потривожений росіянин-арештант збливливо дивився на рома, а вартовий солдат звернувся на шум увагу, що виразилося в повороті голови. Але як це зроблено."

У приведений цитаті, можливо, відбилися коментарі самого автора. "Рідні звуки волі", "несамовито танцюючі жінки" - усе це знаходиться немовби за рамкою графічного листа. Для глядача, який не знає ні прихованої сторони сюжету, ні назви серії, навіть національна приналежність головного героя залишалася під сумнівом. Не випадково в літературі даній малюнок фігурував під назвами описового характеру, такими як: "Напівроздягнена людина в гостроверхому капелюсі біля української хати в зруб" або "Два скованих чоловіки".

Зрозуміло, етнолог не здивує відсутність національних елементів в одязі. Чоловіки-серви вдалося подібно місцевим жителям (а ще підкреслював, приміром, дореволюційний дослідник М.Плохінський). І взуття, і широкі шаровари показують, що перед нами саме

Цыганский таборъ.
Полная группа на рисунке Т. Г. Шевченко для иллюстрирования поэмы г-на Пушкина "Цыганы" (полное издание в картинках составлено П. А. Ефремовым).

"Цыганский таборъ. Редкая гравюра по рисунку Т.Г.Шевченка для несостоявшегося издания соч. Пушкина. Воспроизводится впервые съ экземпляра коллекции П.А.Ефремова".

емі "Відьма" дає дуже близький опис:

Коло осіннього Миколи, Обдрані, трохи не голі, Бендерським шляхом уночі йшли цигани.

український ром. Про це ж красномовно свідчить і те, що персонаж не посоромився оголитися по пояс (як уже говорився вище, російський ром ніколи б так не зробив).

Микола Бессонов,
м.Москва

Поради вік Рага Драбаріне катаре Рага з 8 по 21 жовтня

Овен - владнаєте казенні справи, але можете позбутися деяких партнерів. В особистому житті треба бути делкатними, ваша друга половина чекає на прови уваги з вашого боку. Корисне спілкування з молодшими родичами. Матеріальне становище - досить стабільне. Можливі проблеми з руками та спиною.

Телець - вашої допомоги потребують Стрільці. На вас чекають ремонт автомобіля чи помешкання та витрати на родинні свята. Цнуйте своїх друзів. Торговельні справи будуть дуже прибутковими. Слідкуйте за горлом та печінкою.

Близнята - дуже складний період, тому бережіть себе - час від часу відпочивайте. Матеріальна винагорода з'явиться трохи пізніше, та ви будете задоволені. У приватному житті без змін. Ваші родичі потребують значної підтримки. Приділіть увагу раціональному харчуванню, поберіть шлунок.

Рак - у вашому житті сталися деякі важливі події, тому можлива переоцінка цінностей і навіть серйозні зміни ваших планів на майбутнє. Ваше оточення потребує особливої уваги. Стережіться інфекційних захворювань на вразок грипу.

Лев - займіться домашніми справами, можете зробити перестановку меблів або купити якунебудь річ для свого помешкання. Приємними будуть зустрічі зі старими знайомими, які можуть допомогти вам у фінансових справах. Юридичні проблеми вирішувати в цей період не бажано. Уникайте ускладнень в особистому житті. Зробіть запаси на зиму.

Діва - до вас приде безліч гостей, спілкування буде приємним та витримати це не дуже легко, бо кожен з них потребує особливої уваги. Гроші, які ви з розумом витратите зараз, принесуть вам прибуток пізніше. Вас усі поважають, та це накладає додаткову відповідальність. Тому - більше відпочивайте.

Терези - з днем народження! На вас чекають приємні подорожі та зустрічі, можливі нові знайомства. Спілкування з родиною та коханою людиною додають вам натхнення. З грошима буде не дуже легко, але допоможуть друзі та родичі. Слідкуйте за тиском.

Скорпіон - не засмувайтесь, що матеріальні справи не на висоті - буде і на вашій вулиці свято. На роботі вас цнують, тому дають вам безліч важливих доручень. У родині стосунки досить стабільні. Щоб підтримати моральні сили, зробіть собі невеликий подарунок.

Стрілець - трохи провокаційними можуть стати матеріальні стосунки з партнерами, але у вас досить витримки та здорового глузду, щоб вирішити ці проблеми без скандалу. Можливе напегливе залицання з боку відомої вам людини, але для вас це - розвага. Зі здоров'ям все гаразд.

Козеріг - можливо, у цей період вам доведеться прийняти відповідальне рішення, яке стосується вашої родини. Щодо матеріального - вирішуйте їх трохи згодом. Вашим творчим планам саме зараз час здійснитися, а публічні виступи будуть дуже вдалим. Можуть трохи турбувати суглоби, вам допоможуть народні засоби лікування.

Водолій - дуже сприятливий період для творчості, можливі подорожі. Гроші, зароблені у цей час, витратите дуже швидко. Нові знайомства можуть виявитись перспективними. В особистому житті стануться зміни на краще, та ініціатива повинна надходити з вашого боку. Не бажано зловживати алкоголем та ліками.

Риби - на вас чекає важлива зустріч. Від того, про що ви домовитесь зараз, залежатимуть плани на майбутній рік. Намагайтеся вирішити старі грошові непорозуміння. Збільшіть свій авторитет серед родичів, якщо допоможете їм. Бажана профілактика серцево-судинних захворювань.

Вітаю всіх, у кого сталися приємні події! Осінь - пора року, коли ми замислюємося над сенсом життя та завершимо старі справи. Але це і час творчого натхнення, коли народжуються нові музичні та поетичні рядки. Роми завжди мали "дитячу" душу, незалежно від віку, і та щирість почуттів, яка притаманна нашому народу, знаходить відгук у серцях багатьох інших людей.

РОМАНИ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Регістраційне свідоцтво серія KB №5877 від 20.02.2002 р.

Шеф-редактор
Редактор
Аладар АДАМ
Євгенія НАВРОЦКА

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романи Яг".

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м. Ужгород, вул. Дунаєвського, 18,
телефакс (03122) 61-39-56.
E-mail: romyag@ln.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua

Видруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 55/03

ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ. РУБРИКУ ВЕДЕ МИКОЛА БЕССОНОВ

ГІРКИЙ ХЛІБ

Видатний і забутий сьогодні художник Угорщини Біхари має ряд творів на ромському тематично, особливо із зображенням музикантів.

Йому важко було прожити по дорозі до слави.

Ш.Біхари народився в 1856 році в с.Нодьвародон (сучасно Румунія). З дитячих років мріяв бути художником. Його батьки були дуже бідні і не могли оплачувати навчання Шандора.

Працював помічником фотографа, де заробляв собі гроші на навчання. Але коли приїхав у м.Відень, то у нього залишилося лише 3 флоринти. Оскільки цих грошей було мало, він вирішив повернутися і дати працювати фотографом. Грошей, які він заробив, вистачило, щоб заплатити за 1 рік навчання в Академії Мистецтв. Великий вплив на діяльність Біхари Шандора мав Соно Томаш, який ознайомив його з творчістю визначних угорських художників.

Мріяв Шандора була поїздки до Парижа. В цей час він малював лише портрети. Він здійснив поїздки в Будапешт з метою знайти спонсорів. Знайомі, яких він тут надбав, мали великий вплив на його творчість, у подальшому. Один із них був Таусіг Хуго, який розглянув у Шандора великий талант. Таусіг Хуго порекомендував йому продовжити навчання і працювати. Особливо Хуго сподобалась картина Біхари під назвою "Старий сім'янин". Хуго виявив бажання стати спонсором для художника. Звичайно, Біхари прийняв цю щедру пропозицію і через

кілька днів поїхав до Парижа. Тут він 1,5 роки навчався в одного з найкращих вчителів Лауренса. Через 5 місяців намалював картину "Примірка циліндру", де було зображено хлопця з села, який серед натовпу приміряє циліндр. На цій картині можна помітити здоровий гумор. Його здібності швидко розвинулись у Парижі.

Шандор Біхари "Перед суддею". Полотно, олія, друга половина XIX століття.

Найбільш відома картина Біхари "Перед вчителем музики". Навесні 1886 р. на виставці робіт Біхари вона теж була виставлена перед глядачами.

Слід зазначити, що всі картини цього видатного художника такі ж емоційні. Тому не дивно, що за видатні успіхи художник був у 1896 році нагороджений медаллю, яку особисто вручив йому король Угорщини Ференц Йозеф.

Шандор Біхари взяв сюжетом для своєї картини

"Перед суддею" судове слухання. Поміщичий синок розтоптав рому скрипку. У пошуках справедливості нещасний музикант звернувся в суд і привів свідками друзів з оркестру. По самовпевненому вигляду відповідача можна здогадатися, який буде результат справи.

До речі, у популярності ромської скрипкової музики був і зворотний бік. Музикант - залежний. Він не міг думати лише за мистец-

"Колі угорське дворянство правило селами, пише він, - багато ромів жило досить заможна. Хоча життя не було легке, але вони могли зобразити значні суми. Звезселання з циганською музикою в старій Угорщині продовжувалися часто два-три дні, протягом яких цигани повинні були грати безупинно, маючи лише кілька годин для відпочинку. Якщо "пан" у гарному настрої, він

Йому треба було домовлятися з власником ресторану, а часом доводилося і терпіти примхи підлилого клієнта. Ця частина ромського життя не користувалася популярністю в літературі, схильний помічати лише екзотику, нехтуючи "знехтуваною прозою". Однак же провітитель тридцятих років А.Герман мимохід згадує у своїй книзі "Цигани вчора і сьогодні" (1931 р.) ситуацію напередодні імпералістичної війни.

подарує старшому хоругу тисячокроновий квиток, попередньо плюнувши на нього, а потім приліпить квиток на чоло рома".

Далі письменник згадує й інші малоприємні епізоди: наприклад, коли хазяї стріляли з револьверів танцюристам під ноги, змушуючи високо підстрибувати, або просто ламали віолончелі й контрабаси. За такі "веселощі" доводилося розплачуватися. От тільки відбувалося це не завжди.

Ромський дует сестер Богданових Романо дуето пгєня Богданових

Все більше і більше інформації про романів з'являється у всевітній мережі Інтернет. З неї ми можемо детальніше довідатися про культуру романів, їх традиції, літературу, визначних діячів та інші набагато. Все частіше з'являються сторінки, присвячені ромським виконавцям та колективам. Саме на одній з таких сторінок ми можемо довідатися про творчість ромського дуету сестер Богданових з Каші.

Як дует рідні сестри Галина та Ольга Богданови існують вже 10 років. Все їх життя пов'язане з музикою. Їх часто запитують, чому вони працюють саме в цьому жанрі. Та напевне тому, що ми знайшли себе в ньому. Цей жанр нам дуже близький по духу. Ми любимо ромські пісні та виконуємо їх з великим задоволенням, - відповідають сес-

три. - Адже щоб виконувати ці пісні, мало володіти голосом. Для цього ще потрібно мати ромську душу та справжню любов до ромських пісень. Хіба може бути хороше свято без дзвону бокалів з шампанським та без романів? Там, де роми, - кураж і веселощі! А які хвилюючі душу пісні є у романів! Пісні, які неможливо слухати без

сліз... У цих піснях кожен знайде своє й не зможе залишитися до них байдужим".

Зараз дует Богданових працює над створенням нового альбому. Він буде називатися "Гуляй, цыганская душа". Чому вони вирішили назвати його саме так? Та тому, що ми вважаємо, що саме ця назва найбільш повно розкриває

ІНТЕРНЕТ-ОГЛЯД

всю суть ромської душі, яку, як нам здається, ми змогли передати в своїх піснях", - відповідають співачки. Й додають: "Ми сподіваємося, що всі прихильники даного жанру отримають велике задоволення, слухаючи їх. У наш альбом увійшов кращий репертуар, зібраний нами за кілька років нашої творчості".

Від себе особисто, шановні читачі, додамо, що репертуар сестер Богданових дійсно дуже колоритний та різнобарвний. Про що, власне, ви й самі можете пересвідчитися, відвідавши Інтернет-сторінку www.bogdanovy.ru, на якій є можливість прослухати його.

S.Payx

Романе чачіне Ромські приказки

Марібага на керєга чгаворега нч, ча лаче лавєга.

Ранами дитя не виховаєш - лиш словом хорошим.

Ромня арагтєса шєлен ай - дайора фєрє ег.

Дружин знайдєш сто, а мати лише одна.

Саво лавутаріс, ай сі лавута.

Який скрипаль, така і скрипка.

Дружина:

- Чи не здається тобі, коханий, що після весілля во чоловіки розумнішають?

Чоловік:

- Так, любо, але, на превеликий жаль, це стається занадто пізно.

♦ ♦ ♦ ♦

Хулані:

- Ту шай дес тут гіндо, драгонея, со пала бїав саворе мурша годїсайон?

Хулай:

- Каде, мурї камаді, но кадо ахалос фєрї майпалап.

ПІГЕРАСА

♦ ♦ ♦ ♦
- Ми стали жити краще, - сказав уряд.

- Ми за вас раді, - подумав народ.

♦ ♦ ♦ ♦

- Аме лам мішто те траїс, - пгєнен о рая.

- Аме пала тумєнде лошас, - гінди (думнєл) о народо.